
Být přesný to už je báseň!

Být přesný to už je báseň!

RESPEKT

28.1.2008

Šiktancovy neuhýbavé odpovědi na Slomkovy otázky

Karel Šiktanc (1928) je jedním z těch několika básníků, bez jejichž účasti by bylo těžké představit si poslední půlstoletí vývoje české poezie. Nakladatelství Karolinum mu v letech 2000-2005 vydalo několik svazků souborného díla a sbírku Zimoviště, nyní přišlo s knižním rozhovorem. Básník v dialogu s Jaromírem Slomkem po dobu dvou let pomalu a cudně odkrýval, co v životě cítí jako podstatné, a hlavně vyslovil, čím mu je básnická práce. Neznamená to ovšem, že s básněním končí. Naopak: nová sbírka je na dohled.

Řeč ne řeč, titul opravdu jak ze Šiktance. Víme, s jakým „velikým trápením duše“ hledá názvy svých básnických sbírek, jenom aby ta slova byla původní, krásná a přesná. Vždyť dávno někde napsal: „být přesný - to už je báseň!“ Řeč ne řeč je neuhýbavou odpovědí na pokládané otázky, která každou větou zároveň poukazuje k básnickově cizelérské práci se slovem. Pravda, osnovou jsou tu Slomkovy otázky. Ale v odpovědích se básník nedá vyvést ze své slovesné řehole. Neposkytl tu záznam rozhovoru, jakých vycházejí stovky v náhražce za pracně rozmýšlené a formulované uvažování. Šiktanc i zde psal sebe, svou řečí, jako v kterémkoli jiném svém textu opracovávaném v manu skriptu. Ano, on totiž opravdu píše rukou s vědomím, že „je to asi trochu k smíchu“. Je v tom ještě o krok tradičnější než „strojopisný“ Vaculík, aniž by proto měl jako on počítat za cestu k úpadku světa.

hodně svinská doba

Rozhovor dal Karlu Šiktancovi, básníkovi s mimořádným smyslem pro mýtus, prostor k vyznání se všem třem krajinám jeho života (i básní). Všechny jsou mytické: stře dočeská krajina dětství přes pole od vypálených Lidic a nedaleko legendární Budče, nevšední i všední magie Prahy a nakonec Bernštejn, Středohoří, Máchův kraj „hradů spatřených“. Na své počátky nehledí Šiktanc zrovna milosrdně. Z básní bere vážně až Heinovské noci (1960), v nichž tragédie Lidic není tématem, ale hrůzou, kterou měl básník na dohled z buštěhradské silnice. Tam teprve našel svou řeč, verš, osobitou formu a východisko pozdějšího zralého básnického díla.

Neopomijí zmínit svou ranou zkušenost, kdy se v literárním měsíčníku Květen (kam přispívali například i Šotola, Holub, Červenka) naivně, ale vážně pokusil poprvé literárně přiblížit skutečnému, všednímu životu padesátých let. Zakrátko přišel i první prohraný střet s diktátem dobové literární normy, ale nemylme se. Padesátá léta sice byla direktivně ideologií osévaný a mocensky obhospodařovaný úhor, ale právě v konfliktu s ním začaly vznikat živé zárodky, které se mohly později rozvinout do kulturního „boomu“ šedesátých let. Nehledě na to, že po celá padesátá léta přetrvávalo dočasně potlačené, ale velké umění.

O tom nejzřetelněji svědčí kvalita výtvarných děl z té doby (blízké kontakty mezi básníky, malíři a sochaři Šiktanc nejednou připomíná). Ostatně na výhody absence komerčních svodů, což podněcovalo originalitu a niternost tehdejšího umění, už dávno upozorňoval Jindřich Chaloupecký.

K šedesátým letům se Šiktanc vrací mimo jiné vzpomínkou na své již mnohem poučenější a zralejší působení v dnes neprávem pozapomenutém časopise Orientace (tiskli tam také Diviš, Juliš, Kabeš, Kolář, Lustig, Putík), který s počátkem okupační normalizace zanikl stejně jako například Tvář.

Když se pak zmiňuje o dvacetiletí, jež následovalo, pociťuje sice újmu, „ale v tom ta bída nebyla: ta krutost asi vězela spíš v její délce a pak v tom zoufale plném, trvale přítomném vědomí celé hrozivé nahoty moci, kterou jsme pomáhali ve svém mládí nastolovat a stvrzovat, které jsme se sice sem tam vztekla a čím dál víc cukali, ale přesto dlouho věřili jejím nově načrtnutým ideálům. Ano, délka toho marasmu a tahle veliká osobní zmýlená takhle na kraji života byly, myslím, pro mě a pro mnohé mé přátele nad všechny zákazy a ústrky a nehoráznosti. Jistě, zněly k tomu v nás doprovodem i desítky pravdivých verzí o mladé naivitě, o sociální danosti, o nevzdělanosti, o sousedních Lidicích ve čtrnácti letech

atd. Ale Červenka někde říká: Za prvé v týchž okolnostech žili lidé, kteří odolali. A za druhé člověk není od toho, aby podléhal dobovým determinacím, ale aby se jim vymykal, takže nese odpovědnost i za to, co nesvedl.“

Karel Šiktanc však i tady nachází určitý zisk, jakkoli paradoxní: využít té „hodně svinské doby“ a bez skrupulí se zabývat sebou, dokonce „k smutné, čestné potřebě“ přijmout společensky angažovaný úkol. Šiktanc z té doby vyšel nejen čestně, ale i s hmatatelným výsledkem. Je jím šest básnických knih Českým orlojem počínaje a Ostrovem Štvanice konče.

Pohyblivé písky

Šiktancovo rozmlouvání je také stále se opakující, mučivou otázkou: co je poezie? Otázkou, která zůstává bez odpovědi, neboť za každou odpověď na ni následuje vždy další otázka: co je za...? Za zpěvem, za básní, za šifrou? Stojíme na pohyblivých píscích: báseň je stav dané chvíle, v němž je zakleto to, co je, s tím, co bylo. Ovšem příště by totéž už bylo jiné. Podobně je i čtenářský vjem pokaždé nový, jiný, od jedince k jedinci, od chvíle ke chvíli. Textem fixovaná výpověď musí být oživena a ustavena vždy znovu, novým, osobním čtením.

Básník je nám určitě nejpovolanějším průvodcem po vlastním díle, o němž bylo nejednou řečeno s obdivem, nebo s výtka, že je jazykově až artistní. Pozastavíme se u silně smyslové, až tělesné Šiktancovy metafory a obrazu, u expresivních „řečových sraženin“ - tvořených výrazy nejrůznější proveniencí od archaismu, neologismu, slova z ulice až po slova, jež přes české řemeslníky přešla do jazyka z němčiny. Autor vysvětluje také typické mezery uvnitř shluků slov, které překvapují v grafické podobě jeho básní. Prodlévky pomáhají vnímat vnitřní rytmus verše, v jehož prostoru má místo i mlčení a ticho.

A ještě něco: Šiktanc připomíná, jak důležitý je pro něj reál, reálek, který pouští do svých veršů. Vzpomeňme si, že pro jeho generaci byla od počátku podstatná snaha o vyjádření „všednosti“. Pro Šiktance je právě onen živý reálek stálým obnovováním básnické přítomnosti v proměnách doby. Q VLADIMÍR KARFÍK

Autor je literární kritik. Řeč ne řeč - Rozhovor Jaromíra Slomka s Karlem Šiktancem Karolinum, 111 stran